A large, light blue wind turbine stands in a rural landscape under a warm, golden sunset sky. The sun is low on the horizon, creating a soft glow over the fields and trees in the distance. The turbine's blades are spread out, and its tower is visible. The overall scene is peaceful and evokes a sense of clean energy and community.

Lokaal eigendom in de praktijk

Tips en voorbeelden voor gemeenten

Participatiecoalitie Noord-Holland

Februari 2021

Inhoud

Leeswijzer	3
Inleiding	4
Borgen in beleid	6
Hoe kan lokaal eigendom worden georganiseerd?.....	9
Omgevingsfondsen	9
Eigen onroerend goed	11
Samenwerking met een coöperatieve ontwikkelaar	13
Samenwerking met een commerciële ontwikkelaar	16
Rol(len) van de gemeente	17
Bijlage 1 – overzicht lokaal eigendom	19
Bijlage 2 – menukaart.....	20
Bijlage 3 – over de Participatiecoalitie	21

Leeswijzer

In heel Nederland wordt al door overheden gewerkt aan een zo inclusief mogelijke energietransitie, waarbij 50% lokaal eigendom het uitgangspunt is. Tegelijkertijd bestaat er geen standaard aanpak om lokaal eigendom te borgen en lokale initiatieven te stimuleren. In heel Nederland wordt hiermee geëxperimenteerd. Daarom is voor de uitwerking van dit thema in aanloop naar de RES 1.0 een tweetal 'thematafel-bijeenkomsten' georganiseerd in nauwe samenwerking met de Participatiecoalitie Noord-Holland (een samenwerking tussen VEI-NH en MNH). Aan deze werksessies namen circa 25 medewerkers van gemeenten, waterschappen, de provincie Noord-Holland en de Participatiecoalitie deel. Tijdens deze werksessies is kennis gedeeld en zijn praktijkvoorbeelden van zonne- en windenergieprojecten besproken. Het doel van deze werksessies was enerzijds het inspireren van de overheden en om ervaringen uit te wisselen, anderzijds om tot een leidraad te komen.

Deze leidraad heeft tot doel ambtenaren en bestuurders te inspireren en ondersteunen met praktische handvatten en goede voorbeelden om hier uiteindelijk zelf mee aan de slag te kunnen gaan in de uitvoering van de RES. Daarbij ligt de focus vooral op lokaal eigendom bij projecten voor hernieuwbare energie die vallen onder de vergunnende bevoegdheid van gemeenten. Er is gestreefd om zoveel mogelijk bestaande informatie en voorbeelden over dit onderwerp te bundelen en zo makkelijk beschikbaar te maken.

Eenzijds wordt informatie over de beleidsmatige kant gegeven: hoe kan lokaal eigendom worden geborgd in beleid en beleidskaders? Welke definities (kunnen) worden gehanteerd? Welke keuzes heeft een overheid en binnen welke kaders kunnen deze keuzes worden gemaakt? Anderzijds is uitgewerkt wat een lokale overheid (in het bijzonder de gemeente) binnen de gekozen rolgeving en/of het beleid nog meer praktisch kan inzetten met in achtneming van haar financiële capaciteit en risicobereidheid. Hierin zijn verwijzingen opgenomen naar voorbeelden uit de praktijk van partijen die hiermee al aan de slag zijn.

De leidraad is een uitwerking van de menukaart 'Lokaal eigendom in de praktijk' ([zie pagina 20](#)). De aanbevelingen over de vier stappen van deze menukaart zijn in dit document verder uitgewerkt: borgen in beleid; het eigen ontroerend goed; samenwerking met een coöperatieve ontwikkelaar; en samenwerking met een commerciële ontwikkelaar.

Vragen en/of opbouwend commentaar op basis van deze leidraad zijn welkom: MNH t.n.v. Sijas Akkerman, sijas.akkerman@mnh.nl en VEINH t.n.v. Manuel den Hollander, manuel.denholland@veinh.nl.

Inleiding

In het Klimaatakkoord is vastgelegd dat wordt gestreefd naar 50% eigendom van de lokale omgeving bij de grootschalige productie van hernieuwbare energie op land. De energieregio's Noord-Holland Noord en Zuid gaan zelfs voor *minimaal* 50% lokaal eigendom. Kleinschalige projecten met een aansluitwaarde kleiner dan 15KWh, alsmede het vergunningsvrij plaatsen van zon op dak, vallen niet onder deze doelstelling. Maar wat betekent *eigendom* precies? En wie is de *lokale omgeving*?

Definitie lokaal eigendom

De term eigendom is niet gedefinieerd in het Klimaatakkoord. Wel staat vast dat het om het eigendom van de productie-installatie gaat. Een belangrijke voorwaarde voor eigendom is **(mede-) zeggenschap**. De participanten kunnen (mede-) beslissen over het project en over de besteding van de opbrengsten. Ook is er bij lokaal eigendom altijd sprake van een vorm van **financiële participatie**.

Het is dus aan lokale bestuurders, bewoners en stakeholders om hier zelf om hier invulling aan te geven en een definitie af te spreken voor lokaal eigendom bij grootschalige projecten. Dit neemt verwarring en de kans op teleurstelling bij een afwijkende interpretatie weg. Een startpunt hierbij kan de voorgestelde definitie van lokaal eigendom uit de [Lokale Energie Monitor](#) zijn.

“Eigendom is economisch en juridisch eigenaarschap of aandeelhouderschap van een coöperatie. Omdat de leden van een coöperatie vrijwel altijd in de omgeving wonen is er ook sprake van lokaal eigendom. Bij eigendom is altijd sprake van financiële participatie. De omgeving investeert mee en draagt risico.”

De Lokale Energie Monitor is een jaarlijkse rapportage van Hier Opgewekt, waarin energie-initiatieven in Nederland worden geïnventariseerd en inzichtelijk gemaakt. De LEM van 2020 is [hier](#) beschikbaar.

Lokale omgeving is ook geen vastgestelde gedefinieerde term. De invulling is afhankelijk van de mogelijkheden op projectniveau en de kaders die door het bevoegd gezag zijn gesteld. Niet alleen bewoners uit de omgeving van de projectlocatie, maar aanvullend daarop bijvoorbeeld ook lokale bedrijven en (agrarische) grondeigenaren kunnen hiertoe behoren. De lokale omgeving hoeft ook niet per se te stoppen bij de gemeentegrens.

[De participatiewaai](#) van de sectortafel Elektriciteit zet verschillende opties voor projectparticipatie op een rijtje. Hierbij past alleen de optie *mede-eigenaarschap* binnen de kenmerken van lokaal eigendom volgens de bovenstaande voorgestelde definitie van Hier Opgewekt. Andere vormen van projectparticipatie dragen dus strikt genomen niet bij aan minimaal 50% lokaal eigendom. Regelingen als een omgevingsfonds of een omwonendenregeling kunnen wel gecombineerd worden met lokaal eigendom. Met zo'n combinatie kunnen bijvoorbeeld omwonenden die niet in staat zijn om zelf te investeren wel (indirect) meeprofiteren van de baten. Die baten zien zij terug

“Het gaat om een streven naar 50% lokaal eigendom op projectniveau, zoals voor een gebied dat voortkomt uit de Regionale Energiestrategie. In de praktijk kan het om lokale redenen anders ingevuld worden; uiteindelijk gaat het om een landelijk, gemiddeld streven.” Deze quote komt uit het [Factsheet](#)

Procesparticipatie in het project

De initiatiefnemer doorloopt samen met de omgeving een proces om te komen tot een wenselijke en haalbare vormgeving van participatie. Hieruit volgen afspraken over het ontwerp van het energieproject, over de ruimtelijke inpassing en/of over financiële participatie en opbrengsten voor de omgeving.

Omwonenden profiteren mee als mede-eigenaar van een wind- of zonneproject, via een vereniging of coöperatie

Mede-eigenaarschap

Omwonenden nemen risicodragend deel aan een project, bijvoorbeeld door aandelen, certificaten of obligaties

Financiële deelneming

Een deel van de opbrengsten komt ten goede aan maatschappelijke doelen in de buurt, zoals een sportclub of wijkvereniging

Omgevingsfonds

Direct omwonenden ontvangen voordeel, bijvoorbeeld in de vorm van verduurzaming van hun woning of korting op groene stroom

Omwonendenregeling

50% Lokaal Eigendom van de Participatiecoalitie, waar de belangrijkste informatie over lokaal eigendom kort op een rijtje wordt gezet.

Waarom lokaal eigendom?

Voor het realiseren van grootschalige energieprojecten moeten veel verschillende partijen samenwerken die vaak verschillende belangen vertegenwoordigen. Naast technische, economische en landschappelijke inpassing is het organiseren van draagvlak cruciaal voor het slagen van een energieproject. Het streven naar 50% lokaal eigendom gaat over het proces om dit te organiseren door belanghebbenden vroeg in het proces te betrekken bij de plannen en ook de optie te geven mee te beslissen én te profiteren van de baten van het project. Deze baten kunnen directe financiële baten zijn, maar bijvoorbeeld ook investeringen die ten goede komen van de gemeenschap, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid, sport of natuur.

“Zelf investeren in duurzame energieopwekking is een manier om individueel iets te doen aan klimaatverandering. Bij lokaal eigendom doen mensen dat ook als lid van een gemeenschap. De energietransitie wordt daarmee iets van inwoners en niet alleen de overheid. De energietransitie wordt van een bedreiging tot een kans. Grootschalige en ingewikkelde techniek wordt iets eigens, waar mensen trots op zijn en de ontwikkeling van gaan volgen. Het levert nieuwe sociale verbanden op, mensen weten elkaar te vinden en helpen elkaar. Betrokkenen krijgen meer inzicht in het eigen energiegebruik en dat is een impuls om nog meer te doen aan besparing en duurzaamheid.”

[Wind- en Zonneparken realiseren met bewoners](#) is een publicatie van de Natuur en Milieufederaties en Energie Samen met tips en aanbevelingen over bijvoorbeeld de organisatie van het participatieproces en de communicatie.

In [dit filmpje van Energie Samen en de Windcoöperatie West Betuwe](#) wordt beschreven hoe de risico's en de waarde van een project zich ontwikkelen bij projecten met een commerciële ontwikkelaar of met een coöperatie.

In de bijlage op [pagina 19](#) is inzichtelijk gemaakt hoe verschillende vormen van participatie en lokaal eigendom met elkaar te vergelijken zijn op het gebied van betrokkenheid van de omgeving en financiële participatie.

Borgen in beleid

Om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te halen is het belangrijk dat het streven naar lokaal eigendom een plek vindt in een beleidskader. Zo zijn de spelregels voor alle betrokkenen op voorhand al duidelijk. Heeft jouw gemeente nog geen beleidskader opgesteld en wil je hiermee aan de slag? Hieronder lees je meer over de mogelijkheden en vind je voorbeelden van andere gemeenten.

Lokaal eigendom als voorwaarde voor planologische medewerking

Een gemeente kan lokaal eigendom bij nieuwe energieprojecten een voorwaarde maken voor planologische medewerking. Zo heeft de gemeente Haarlemmermeer een [beleidskader lokaal eigenaarschap](#) opgesteld. Dit kader geeft een definitie van lokaal eigendom die door deze gemeente wordt gehanteerd: *een project met procesparticipatie voor de omgeving waar de baten terugvloeien in de gemeenschap op een manier waar de omgeving over mee kan beslissen*. Daarnaast wordt beschreven aan welke eisen het participatieplan van een ontwikkelaar moet voldoen en welke opties er zijn om invulling te geven aan lokaal eigendom. De afspraken die een initiatiefnemer met de omgeving maakt moeten worden vastgelegd in een omgevingsovereenkomst. Daarnaast moet er door de ontwikkelaar ook altijd worden bijgedragen aan een omgevingsfonds, dat bijvoorbeeld kan worden besteed aan natuurontwikkeling of bijdragen aan recreatievoorzieningen.

Voorbeeld: procedure voor initiatiefnemers in de Gemeente Haarlemmermeer, uit [beleidskader lokaal eigenaarschap](#).

De Gemeente Westerwolde heeft in haar [Beleidsnotitie zonneparken en kleine windmolens](#) vastgesteld dat initiatiefnemers een participatieplan moeten opstellen waarin wordt beschreven hoe de baten van het project terugkomen in de gemeenschap. Naast financiële participatie behoren ook een duurzaamheidsfonds of bijvoorbeeld landschapsontwikkeling tot de mogelijkheden. Dit biedt mogelijkheden om ook mensen die niet direct financieel kunnen participeren te laten profiteren van de baten.

“In de praktijk horen wij vaak de discussie dat (financiële) participatie niet (juridisch) af te dwingen is. De Wet ruimtelijke ordening en bestemmingsplannen bieden daar inderdaad weinig tot geen ruimte voor. Gemeentelijk beleid echter wel. Het gaat om het proces dat voorafgaat aan het moment van planologische medewerking.”

In de handreiking [Lokaal eigendom in beleid](#) geeft Participatiecoalitie adviezen en voorbeelden aan gemeenten voor beleid rond proces- en projectparticipatie bij lokaal eigendom.

Omgevingsbeleid

De Omgevingswet zal geen nieuwe mogelijkheden bieden om lokaal eigendom vast te leggen als eis in het omgevingsbeleid. Wel kan een beleidskader omtrent participatie en lokaal eigendom worden opgenomen in de Omgevingsvisie (structuurvisie). Deze is relatief vormvrij en biedt dus ruimte om de wensen van de gemeente kenbaar te maken en een signaal af te geven aan ontwikkelaars dat planologische medewerking daarmee voorspoediger kan verlopen. Er zijn voorbeelden van overheden die deze borging laten doorwerken in de vergunningverlening. Dit is echter tot op heden nog niet door een rechter getoetst.

In [dit artikel van Energie Samen](#) legt directeur Siward Zomer uit waarom financiële participatie niet juridisch afdwingbaar is in de Omgevingswet en welke handvatten wel beschikbaar zijn om te sturen op lokaal eigendom in een ontwikkelproces.

Maatschappelijke tender

Een gemeente kan sturen op minimaal 50% lokaal eigendom in haar zoekgebieden door middel van een maatschappelijke tender. Dit werkt als volgt: de gemeente doet een uitvraag voor plannen voor een bepaald zoekgebied. Er worden criteria opgesteld waaraan voorstellen worden getoetst, bijvoorbeeld op het gebied van lokaal eigendom. Ontwikkelaars en initiatieven kunnen hun plannen indienen. De gemeente toetst de plannen, bijvoorbeeld door te scoren aan de hand van de criteria. De gemeente kiest vervolgens welk plan(nen) voldoet aan haar wensen en dus kan rekenen op planologische medewerking.

Voorbeeld: 100% lokaal eigendom in Leudal

De gemeenten Leudal, Peel en Maas, Weert en Nederweert hebben in 2016 samen met de Provincie Limburg een maatschappelijke tender uitgeschreven voor verschillende gebieden. Zij hebben [gezamenlijke uitgangspunten](#) voor de ontwikkeling van wind op land op papier gezet. Hierin geven deze overheden aan dat zij een voorkeur hebben voor coöperatief ontwikkelde projecten, en dat zij in ieder geval verwachten dat de opbrengsten van het project terugvloeien in de gemeenschap. In Leudal wordt nu een [windpark met 100% lokaal eigendom](#) ontwikkeld door de coöperatie Leudal Energie.

Anterieure overeenkomst

De gemeente kan ervoor kiezen om een anterieure overeenkomst af te sluiten met een ontwikkelaar die in een zoekgebied aan de slag gaat. Hiermee worden vóór de vaststelling van het exploitatieplan al afspraken vastgelegd, bijvoorbeeld omtrent participatie en lokaal eigendom. Hiermee kunnen afspraken over lokaal eigendom wel juridisch worden geborgd.

Procesparticipatie in beleid

Naast de spelregels voor lokaal eigendom is het ook aan te raden om de spelregels rond procesparticipatie vast te leggen, bijvoorbeeld in hetzelfde beleidskader. Zo kunnen er voorwaarden voor het participatieplan worden gesteld, bijvoorbeeld in welke fase van de besluitvorming participatie moet plaatsvinden.

De publicatie [Kader voor het vormgeven van participatie bij duurzame energieprojecten](#) heeft de uitkomsten van de Green Deal “participatie van de omgeving bij duurzame energieprojecten” verzameld en gaat onder andere in op participatie in de Omgevingswet en het organiseren van draagvlak voor de energietransitie.

“Om procesparticipatie bij energieprojecten te stimuleren (...) is het van belang dat het bevoegd gezag participatiebeleid vaststelt. Door beleid te ontwikkelen ontstaat duidelijkheid voor initiatiefnemers en omwonenden. Met vastgelegd participatiebeleid kan het bevoegd gezag initiatiefnemers ook aanspreken op hun inspanningen voor participatie.

Het bevoegd gezag mag van een initiatiefnemer verlangen dat deze omwonenden informeert over het energieproject en inspanningen verricht om draagvlak te creëren en te vergroten. Belangrijk is dat het niet gaat om een resultaatsverplichting. De rechtspraak zegt op dit moment dat de vraag of (voldoende) inspanningen zijn verricht, een rol mag spelen in besluitvorming over de planologische medewerking als het bevoegd gezag participatiebeleid heeft vastgesteld.”

In de factsheet [Bevoegdheden overheden bij procesparticipatie en financiële participatie](#) van het NP RES wordt aan gemeenten handvatten geboden om de rol als het bevoegd gezag vorm te geven met aandacht voor onder andere de juridische onderbouwing.

Regionaal beleid

Naast de beschreven mogelijkheden voor gemeentelijk beleid kan er ook regionaal, bijvoorbeeld met de RES-regio, beleid voor lokaal eigendom en participatie worden gemaakt. Het [NP RES](#) raadt aan om een plan voor 50% lokaal eigendom op te nemen in de RES 1.0. Hier kunnen bijvoorbeeld afspraken over de rollen en verantwoordelijkheden van verschillende organisaties worden opgenomen, maar ook afspraken over kennisdeling en gezamenlijk beleid.

In [dit bestand](#) stelt de Participatiecoalitie een template voor een plan van aanpak voor 50% lokaal eigendom voor.

Hoe kan lokaal eigendom worden georganiseerd?

Lokaal eigendom kan op verschillende manieren worden georganiseerd. De bekendste vorm is de **coöperatie**: initiatiefnemers en participanten verenigen zich in een energiecoöperatie. Vervolgens kunnen de leden van de coöperatie op verschillende manieren financieel participeren in projecten.

In [dit filmpje van de Coalitie Duurzame Energie Noord-Holland](#) licht Marius Kuipers van Bergen Energie toe hoe zij als coöperatie een zonnepark hebben ontwikkeld.

De coöperatie kan de ontwikkeling van een opwekinstallatie financieren en organiseren. De leden van de coöperatie investeren in de installatie, en de coöperatie kan de winst die over de geleverde elektriciteit is behaald weer uitkeren aan haar leden. Daarnaast kan de coöperatie nieuwe projecten ontwikkelen. Ook kan een deel van de winst worden ingezet ten goede van de lokale omgeving. Zo zorgt de Coöperatie Windenergie Waterland ervoor dat via de [Stichting Duurzaam Waterland](#) nieuwe duurzaamheidsinitiatieven in de regio een kans krijgen.

Hier Opgewekt heeft tips en informatie over de [verzekering van een zonne-installatie](#) op andermans dak verzameld, bijvoorbeeld over waartegen de installatie moet worden verzekerd.

De Nederlandse Vereniging voor banken heeft in [een brochure](#) aanbevelingen voor duurzame initiatieven die een financieringsaanvraag willen doen op een rijtje gezet.

De Regeling Verlaagd Tarief, beter bekend als de **postcoderoosregeling**, is een andere manier om middels een coöperatie te participeren in een project. Deelnemers aan een postcoderoosproject krijgen vrijstelling van de energiebelasting, zonder dat de zonnepanelen waarin zij hebben geïnvesteerd op hun eigen dak liggen. De postcoderoosregeling zal per 1 april 2021 veranderen in de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE). Hiermee worden coöperatieve projecten ondersteund met subsidie.

Lees in [dit artikel van Energie Samen](#) meer over de nieuwe Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking en wat er verandert ten opzichte van de oude postcoderoosregeling. Energie Samen zal de komende tijd meer informatie en rekenmodellen over de nieuwe SCE publiceren. Deze [FAQ van Hier Opgewekt](#) zet ook veel basisinformatie over de nieuwe SCE op een rijtje.

Een coöperatie kan ook via de SDE++ de projectparticipatie organiseren. De SDE++ is een meer indirecte regeling, die collectief kan worden verkregen maar bijvoorbeeld ook beschikbaar is voor individuele initiatiefnemers.

In [dit filmpje van Energie Samen](#) wordt uitgelegd hoe de Nederweerder Energiecoöperatie bij de ontwikkeling van hun windpark een verdeelsleutel voor het socialiseren van grondvergoedingen heeft gemaakt in samenwerking met de omgeving.

Zoals de participatiewaaiers al laat zien zijn er ook vormen van projectparticipatie die strikt genomen niet voldoen aan de kenmerken van lokaal eigendom. Dit zijn projecten waarin omwonenden bijvoorbeeld geen zeggenschap hebben, of niet direct financieel kunnen participeren.

Omgevingsfondsen

Omgevingsfondsen voortkomend uit energieprojecten zijn er in verschillende vormen. Verschillen tussen omgevingsfondsen komen vaak voort uit de reden waarom een fonds wordt ingesteld. Maar ook factoren zoals de wijze waarop het project gefinancierd wordt en wie na de oplevering van het project de eigenaar van de installatie wordt hebben invloed. Bij omgevingsfondsen en lokaal eigendom

spelen doorgaans twee wensen een rol. De overheid kan bij opwek-projecten ten opzichte van beide wensen regels en randvoorwaarden opstellen.

- De wens om tot bewonersbetrokkenheid te komen, vaak financieel ingevuld, maar niet-financiële bewonersbetrokkenheid is ook belangrijk;
- Delen van de lusten van het projecten.

De verschillen tussen omgevingsfondsen zitten in:

- De wijze waarop de fondsen gevuld worden: bijvoorbeeld een vaste, vooraf bepaalde bijdrage, een percentage van de totale opbrengst of een percentage van de opbrengst na aftrek van kosten, etc.;
- De wijze waarop de fondsen besteed worden: ten gunste van groene projecten of ook ten gunste van sociaal maatschappelijke projecten. Er wordt ook geregeld een afperking door geografische grenzen gesteld;
- Verschillen in de besluitvorming over de toekenning van middelen: door een algemene ledenvergadering, door het bestuur van een coöperatie, door een speciaal aangestelde commissie, etc.;

Wanneer je streeft naar collectief lokaal eigendom en/of een eerlijke verdeling nastreeft van de opbrengsten over de mensen die ook de lasten dragen (bijv. overlast), dan zul je ook goed moeten nadenken over de wijze waarop je het project financiert en wie eigenaar wordt van de installatie.

Projectontwikkelaars regelen normaal gesproken zelf de financiering en bij oplevering verkopen ze het project aan een al dan niet gelieerd investeringsbedrijf. Op deze manier komen veel projecten in buitenlandse handen en komt de opbrengst niet ten goede aan de omgeving. Een omgevingsfonds waarin de winst van een project gestort wordt kan in deze constructie een oplossing bieden, maar in de praktijk gaat dat dan vaak om een zeer beperkt deel van die opbrengst en het leidt niet per se tot bewonersbetrokkenheid.

Vaak zal het motief van de overheid zijn dat ze willen dat omwonenden meeprofiteren van projecten: de mensen die de lasten dragen (de overlast) moeten ook delen in de lusten (de opbrengst). Het instellen van een omgevingsfonds is een manier om dit te regelen, maar bedenk dat dit feitelijk een van de laagste sporten van de participatieladder is. Het is immers een passieve vorm van het betrekken van de omgeving. De bewoners hebben geen zeggenschap en kunnen niet zelf officieel participeren. Het is van de randvoorwaarden afhankelijk in hoeverre dit tot meer bewonersbetrokkenheid en draagvlak leidt.

De meest vergaande vorm van bewonersbetrokkenheid en het verdelen van de lusten van het project is het oprichten van een coöperatie met sociaal-maatschappelijke clause in de statuten volgens onderstaande 3-traps-raket. Deze constructie staat in principe los van bewonersbetrokkenheid in de voorbereidingsfase, maar wanneer vroeg in het proces vormgegeven wordt aan trap 3 dan kan deze constructie wel degelijk bijdragen aan de bewonersbetrokkenheid. Deze constructie is evenwel primair bedoeld om tegemoet te komen aan de wens om de financiële baten van het project ten gunste te laten komen van de directe omgeving.

- Trap 1: het weinig risicodragende (vreemd) vermogen kan via crowdfunding tegen een beperkte rente geleend worden van mensen uit de omgeving; afhankelijk van de belangstelling kan die cirkel groter gemaakt worden of aangevuld worden met een (overheids)lening
- Trap 2: het risicodragende (eigen) vermogen kan via de coöperatie verworven worden onder de leden, waarbij vooraf duidelijk wordt gemaakt wat de vergoeding zal zijn voor het

verstrekken van risicodragend vermogen (na aftrek van de kosten van trap 1 en 3). De investeerders verwerven in deze constructie geen eigenaarschap over het project, het betreft dus meer een achtergestelde lening.

- Trap 3: het eigenaarschap van het project kun je in handen leggen van de omwonenden. Dit eigenaarsaandeel wordt *om niet* verstrekt en vooraf is vastgelegd welk deel van de opbrengst op deze manier aan eigenaren uitbetaald wordt. Deze uitbetaling vindt plaats in de vorm van een storting in een omgevingsfonds, waarbij de aandeelhoudersvergadering bepaalt welke sociale en/of duurzame projecten uit de buurt uit het omgevingsfonds worden bekostigd. Denk aan speeltuinen, sportverenigingen, natuurontwikkeling, etc.

In dit voorbeeld zou je ook de gemeente kunnen aanwijzen als eigenaar, waarbij de gemeente of een door de gemeenteraad benoemde commissie de uitkeringen uit het omgevingsfonds bepaalt. Deze constructie zal wellicht efficiënter zijn dan de onder trap 3 beschreven oplossing, maar het zal ook ten koste van de bewonersbetrokkenheid gaan.

Constructie gebiedsfonds/ gemeenschapsfonds/ omgevingsfonds

De meeste (oudere) windcoöperaties en dorpsmolenstichtingen doen het al jaren: een deel van de winst bestemmen voor duurzame en sociale projecten in de eigen gemeenschap. Vaak is dit in een aparte stichting ondergebracht. Op deze manier zijn in de afgelopen jaren verschillende dorpshuizen, scholen en sportinstellingen gesubsidieerd. Voor vrijwel alle nieuwe windparken – coöperatief en niet-coöperatief – wordt een gedeelte van de winst vrijgehouden voor een omgevingsfonds.

[Dit artikel van Hier Opgewekt](#) zet meer informatie over omgevingsfondsen op een rijtje.

Voorbeeld: de Windvogel

In samenspraak met Staatsbosbeheer heeft energiecoöperatie De Windvogel het concept '[Natuurwind](#)' ontwikkeld. De coöperatie maakt afspraken met de grondeigenaar, zoals Staatsbosbeheer of een agrariër, over investering in bossen en vogelweiden. De windmolens kunnen zo een positieve bijdrage leveren door de opbrengsten deels te investeren in natuur.

Voorbeeld: ontwikkelfonds voor energiecoöperaties

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat werkt in nauwe samenwerking met Energie Samen aan het Ontwikkelfonds voor Energiecoöperaties. Met dit fonds wordt een deel van de aanloopkosten voor coöperatieve lokale duurzame energieprojecten; warmte- en/of besparingsprojecten voorgefinancierd. Het gaat specifiek om de kosten die worden gemaakt in de (risicovolle) voorfase van het project, als het nog niet zeker is of het project doorgaat. In eerste instantie kunnen alleen coöperaties uit de deelnemende provincies meedoen (Drenthe, Friesland, Utrecht, Limburg en Zuid-Holland).

Voorbeeld: revolverend duurzaamheidsfonds gemeente in samenwerking met SVn

Vele gemeenten waaronder Amsterdam, Amstelveen en Hilversum hebben een revolverend duurzaamheidsfonds opgericht voor de eigen inwoners. Inwoners kunnen na goedkeuring van de aanvraag door de gemeente via [SVn](#) laagrentend geld lenen voor duurzame investeringen aan hun onroerend goed. Dit betreft vooral isolatiemaatregelen, maar vaak ook zonnepanelen. Rente en aflossing verlopen via SVn.

Eigen onroerend goed

Een gemeente heeft doorgaans zelf vastgoed in bezit dat mogelijk geschikt is als locatie voor energieopwekking. Zo kunnen bijvoorbeeld grote daken, parkeerplaatsen of geluidschermen worden

gebruikt als projectlocatie. Voor deze kleinschalige locaties geldt in het bijzonder dat projecten met lokaal eigendom relatief gemakkelijk kunnen worden georganiseerd. Dat wil echter niet zeggen dat grotere RES-zoekgebieden die overlappen met gemeentelijk vastgoed niet geschikt zouden zijn voor projecten met lokaal eigendom.

Inmiddels hebben heel veel gemeenten de daken van hun eigen onroerend goed belegd met zonnepanelen. In sommige gemeenten is dat gebeurd door de daken ter beschikking te stellen van de lokale energicoöperatie die er vervolgens een collectief zonnedak van gemaakt hebben.¹ Nauwe samenwerking tussen een lokale bewonersorganisatie en de gemeente kan leiden tot fraaie zonne-energieprojecten. Dat is goed te zien in Hilversum waar de gemeente in totaal 5 locaties middels Recht van Opstal-overeenkomsten ter beschikking heeft gesteld aan [lokale energicoöperatie HilverZon](#). In totaal liggen hier ruim 4.000 zonnepanelen waarvan de opbrengst naar in totaal ongeveer 400 Hilversumse huishoudens gaat.

Bij de verstrekkingen bouwde de gemeente zekerheden in. Zo zou de gemeente de dakverstrekking beëindigen wanneer de energicoöperatie het project niet binnen een vastgestelde termijn zouden realiseren. De gemeente moet in zo'n geval weer zelf over het dak kunnen beschikken. Verder zijn de kosten voor het te zijner tijd verwijderen van de panelen voor de coöperatie en is de periode van de dakverstrekkingen gelimiteerd in tijd, met de mogelijkheid de overeenkomst ter zijner tijd in onderling overleg te verlengen. Een andere clausule biedt de gemeente de zekerheid dat de dakverstrekking beëindigd kan worden wanneer de onroerend goed-situatie daar aanleiding toe geeft. De gemeente heeft dan wel een inspanningsplicht om voor de panelen een nieuwe locatie te vinden.

Bij dit laatste botsen de belangen van de coöperatieleden met de belangen van de gemeente. De gemeente wil enerzijds bij een onverwachte herbestemming van een locatie niet gehinderd worden door een Recht van Opstal-verplichting met de coöperatie. Anderzijds verliezen de deelnemers bij een vroegtijdige beëindiging van de overeenkomst ineens een groot deel van hun resterende opbrengst. Dit risico staat in de lijst met risico's die opgenomen is in de overeenkomsten tussen de coöperatie en de deelnemers. De verwachting is dat deze situatie zich niet snel zal voordoen, maar het is een van de weinige echte onzekerheden voor de deelnemers in de coöperatie.

Het 5^e gezamenlijke project tussen de gemeente en de energicoöperatie betrof geen dak maar een dubbel-ruimtegebruik. In maart 2018 werd in Hilversum het op dat moment grootste postcoderoosproject van Nederland geopend: 2.160 zonnepanelen boven de bufferbak van de rioolwaterzuivering bij natuur- en recreatiegebied Anna's Hoeve. De gemeente Hilversum was verantwoordelijk voor de aanbesteding en financiering van de installatie en heeft het eigendom daarna in stappen tegen kostprijs overgedragen aan de lokale energicoöperatie HilverZon. Vanaf het moment van overdracht van de panelen was er nagenoeg geen verschil meer in de overeenkomst tussen de gemeente en de energicoöperatie in vergelijking tot de eerdere dakverstrekkingen.

---

¹ Als samenwerkende energie-coöperaties (VEINH.nl) beschikken we voor geïnteresseerden over voorbeelden van overeenkomsten betreffende dakovereenkomsten en de teksten van bijbehorende Recht-van-Opstal overeenkomsten.

Samenwerking met een coöperatieve ontwikkelaar

Ondersteun bestaande initiatieven

Als er al een bewonersinitiatief of coöperatie aanwezig is in de gemeente kunnen zij met de juiste ondersteuning aan de slag om (nieuwe) projecten met lokaal eigendom te realiseren. Het is daarbij belangrijk dat de gemeente goed contact heeft met het initiatief. Stel binnen de gemeente een aanspreekpunt aan dat zowel naar bestaande initiatieven toe als ook voor nieuwe geïnteresseerden zichtbaar is. Door korte lijntjes te hebben kunnen de gemeente en de coöperatie elkaar maximaal versterken en samen slimme samenwerkingen realiseren.

In dit artikel van [Hier Opgewekt](#) worden de voordelen van de samenwerking tussen een gemeente en een coöperatie op een rijtje gezet.

Naast goed contact kunnen bestaande initiatieven ook financieel ondersteund worden, bijvoorbeeld met een subsidie of een lening. Dit kan een initiatief opweg helpen in die eerste, risicovolle fase van een project. Daarnaast kunnen zij de middelen bijvoorbeeld ook gebruiken om energiecoaches op te leiden en in te zetten in de gemeente, of om kennissessies en bijeenkomsten te organiseren.

De [Gemeente Haarlem](#) biedt bijvoorbeeld een subsidie aan van maximaal €2500 voor initiatieven die collectieve zonnestroom willen ontwikkelen. De subsidie is bedoeld om de opstartfase van deze projecten mogelijk te maken.

Betrek lage inkomensgroepen

Voor mensen met een smalle beurs is het niet altijd mogelijk om financieel te participeren in een energieproject. Zoek samen met de coöperatieve ontwikkelaar naar mogelijkheden om deze groepen toch bij het project te betrekken en betrek hier bijvoorbeeld ook de woningcorporatie bij. Energiecoöperaties zijn er vóór en dóór de lokale gemeenschap en zullen het eveneens belangrijk vinden om hierin te voorzien.

“Wanneer bewoners en lokale ondernemers zélf wind-of zonneparken realiseren, vloeit een groot deel van de opbrengst terug in de lokale economie. In de eerste, risicovolle, voorbereidingsjaren is al veel geld nodig. Ontwikkelaars en energiebedrijven hebben voldoende vermogen en realiseren genoeg projecten om een bepaald percentage uitval op te vangen. De meeste energiecoöperaties hebben deze mogelijkheid (nog) niet. Om ontwikkelen door ‘gewone’ burgers in coöperatief eigendom financieel mogelijk te maken, zijn er diverse manieren om de risicovolle voorbereidingsfase te financieren. Er bestaat daarnaast een risico dat een project tijdens de exploitatie niet winstgevend blijkt. Om te voorkomen dat burgers te maken krijgen met schulden is het van belang om vooraf de aansprakelijkheid goed te regelen. Dit vergt maatwerk per project.”

In de brochure [Duurzame energie voor iedereen](#) delen de Natuur- en Milieufederaties enkele voorbeelden van projecten met lokaal eigendom waarbij ook mensen met een smalle beurs (in)direct meeprofiteren.

De [Gemeente Haarlem](#) ondersteunt lokale coöperaties met hulp bij het werven van geschikte daken en door haar eigen daken waar mogelijk aan te bieden aan coöperaties.

Gezamenlijke ontwikkeling van een project

Een gemeente kan een initiatief ook steunen door bijvoorbeeld de ontwikkeling van een project te voorfinancieren. Dit kan bijvoorbeeld gunstig zijn in de onzekere opstartfase van een project. Ook kan een coöperatie deze middelen gebruiken om te professionaliseren, door bijvoorbeeld leden op te leiden als projectmanager.

Lees op [deze pagina van de RVO](#) meer over samenwerkingen tussen gemeentes en coöperaties, of in [dit artikel van Hier Opgewekt](#).

Faciliteer de oprichting van een energiecoöperatie

Als er nog geen energiecoöperatie of initiatief aanwezig is in de gemeente kan het wenselijk zijn om de oprichting van zo'n initiatief te faciliteren. Vaak zijn er wel bewoners met goede ideeën en interesse in het oprichten van een coöperatie, maar weten zij elkaar niet te vinden, of beschikken zij niet over de nodige informatie. De gemeente kan deze bewoners op weg helpen aan de hand van onderstaande tien stappen.

De eerste groep

1. De (ingehuurde of interne) deskundigen bespreken en zoeken met ambtenaren van de gemeente contactpersonen uit de gemeenschap. Gezocht wordt naar personen en organisaties die in potentie interesse hebben om bij te dragen –op wat voor manier dan ook– aan een energiecollectief. Vaak betreft het mensen die maar een klein zetje nodig hebben om gezamenlijk verder te gaan.
2. Gesprekken met eerste selectie van geïnteresseerde mensen, op aangeven van contacten vanuit de gemeente. In het gesprek wordt onder andere de mogelijkheden verkend om de groep uit te breiden met een tweede selectie.
3. De tweede selectie bestaat uit mensen die in de eerste selectie nog niet bekend waren en wier namen via een 'sneeuwbaaleffect' tijdens de gesprekken met de eerste mensen zijn binnengekomen. De ervaring is dat veel mensen interesse hebben, maar eerst allerlei soorten informatie nodig hebben voordat ze zich actief opstellen. Dit gaat bijvoorbeeld om informatie over hoe energiecoöperaties werken, over duurzame technieken, over wetgeving, over rechtspersonen.
4. Parallel aan het werven van nieuwe mensen, bereiden de deskundigen een publieksavond voor. Samen met de (uitgebreide) kern en met de gemeente wordt een eerste publieksavond georganiseerd om het initiatief breder bekend te maken. De oproep voor deze avond dient zorgvuldig geformuleerd te zijn en maximaal verspreid. Belangrijk is dat in de oproep de boodschap doorklinkt dat er gezocht wordt naar sociaal ondernemers die zich aangesproken voelen door de opzet van een duurzaam bedrijf met productie, continuïteit en groei. Alleen dan krijgt men de juiste mensen. Het kan helpen om al eerste projectideeën te hebben, voor het handelingsperspectief. Belangrijk is ook dat de gemeente op de avond een duidelijk gezicht toont in de vorm van aanwezigheid van een wethouder, of een andere duidelijke vertegenwoordiger van het College van B&W. Mensen komen nu eenmaal beter in actie als de gemeente dit 'legitimeert'. Tijdens deze avond vindt men twee 'soorten' mensen: a) mensen die zich ook willen inzetten voor een lokaal collectief en die dus de harde kern versterken; b) mensen die geïnteresseerd zijn in een collectief en de 'producten' van een collectief – dit zijn potentiële leden en investeerders.

Op meerdere fronten aan de slag

5. Met behulp van alle gevonden bewoners die zich actief opstellen wordt het nu tijd voor zelforganisatie. Vragen moeten beantwoord worden als: wie zijn we, wat willen we, in welke rechtsvorm organiseren we ons, welke werkgroepen gaan we indelen, met wie werken we samen, hoe gaan we samenwerken met de gemeente? Etc.
6. Het kan het initiatief alleen maar versterken als ieder doet wat hem of haar het beste past. De deskundigen helpen om dat uit te vinden en de mensen op hun best mogelijke plek te krijgen.
7. Na afloop van de bijeenkomsten is het belangrijk om 'nazorg' te verlenen die bestaat uit het op gang krijgen van het bestuur en de verschillende werkgroepen. Dit kan bestaan uit begeleiding van een trekker van een werkgroep, of door eerste bijeenkomsten van een werkgroep bij te wonen, en van het bestuur. De deskundigen kunnen het collectief ook praktisch helpen met het opzetten van een rechtsvorm, bijvoorbeeld met kennis over statuten en notarissen.
8. Als het collectief wil starten met een of meerdere projecten, wat gestimuleerd dient te worden, dan kunnen de deskundigen daar concreet mee helpen. Zij delen al hun coöperatieve kennis en ervaringen met projectontwikkeling en duurzame businesscases en helpen ook 'hands on' op praktische manieren.

Netwerk bieden, inbedden en loslaten

9. De energievoöperatie i.o. laten zien dat er een zekere logica zit in het werken met verschillende werkgroepen, hoewel de mensen vooral moeten doen wat hen het beste past. Ook kunnen de deskundigen het beginnende collectief de laatste kneepjes in het vak bijbrengen aangaande onder meer communicatie, opwekprojecten, professionalisering, samenwerking en governance. Tegelijk wordt geholpen de continuïteit in projecten te borgen.
10. Loslaten. Bereiken zij het stadium waarin kern en basis zich vormen rond concrete activiteiten en er richting en structuur is, dan zijn de deskundigen niet langer nodig. Het initiatief kan worden losgelaten in zoverre dat het zichzelf verder zal versterken, maar er kan behoefte blijven aan contact. Daarom moet de energievoöperatie in oprichting ingebed worden in het netwerk van andere, vergelijkbare collectieve organisaties. Ook kunnen links gelegd worden met allerlei faciliterende bedrijven in de energietransitiemarkt.

Dit [kennisdossier van Hier Opgewekt](#) geeft tips en voorbeelden voor startende initiatieven. Via de [campagne de Groene Mug](#) inspireert de gemeente Haarlem haar inwoners om aan de slag te gaan met duurzaamheid en energie.

Samenwerking met een commerciële ontwikkelaar

Kaders stellen

Zoals op pagina 5 al is beschreven is het belangrijk om als gemeente wensen en voorwaarden op het gebied van participatie en lokaal eigendom op te nemen in een beleidskader. Als een commerciële ontwikkelaar aan de slag gaat op een projectlocatie is de lokale omgeving dan verzekerd van een rol in het proces en profijt van de opbrengsten. Daarnaast kan een tender worden gebruikt om voor een specifieke locatie ontwikkelaars aan te trekken die lokaal eigendom meenemen in hun plannen.

Samenwerkingen faciliteren

Ook kan een gemeente een samenwerking tussen een commerciële ontwikkelaar en een coöperatie of bewonersinitiatief faciliteren. Momenteel zijn er in Noord-Holland nog weinig voorbeelden van deze samenwerkingen. Bij de ontwikkeling van windparken wordt doorgaans wel samengewerkt met commerciële partijen. Zo heeft coöperatie [de Windvogel](#) projecten uitgevoerd in samenwerking met Eneco en met Raadhuis.

Voorbeeld: slimme samenwerking in Den Helder

[Zonnepark de Dogger](#) in Den Helder is ontwikkeld op initiatief van medewerkers van het nabijgelegen ziekenhuis. Medewerkers van het ziekenhuis zijn meederheidsaandeelhouder, en ontwikkelaar shareNRG is minderheidsaandeelhouder. Het ziekenhuis neemt de energie af. ShareNRG kon de initiatiefnemers ondersteuning bieden in het ingewikkelde proces van het realiseren van een zonnepark. De betrokkenheid van de medewerkers van het ziekenhuis zorgde ervoor dat het ziekenhuis de locatie beschikbaar stelde voor de ontwikkeling. Bij dit voorbeeld is echter géén coöperatie betrokken.

In [dit filmpje van de Coalitie Duurzame Energie Noord-Holland](#) hoort u meer over de ontwikkeling van het zonnepark De Dogger in Den Helder.

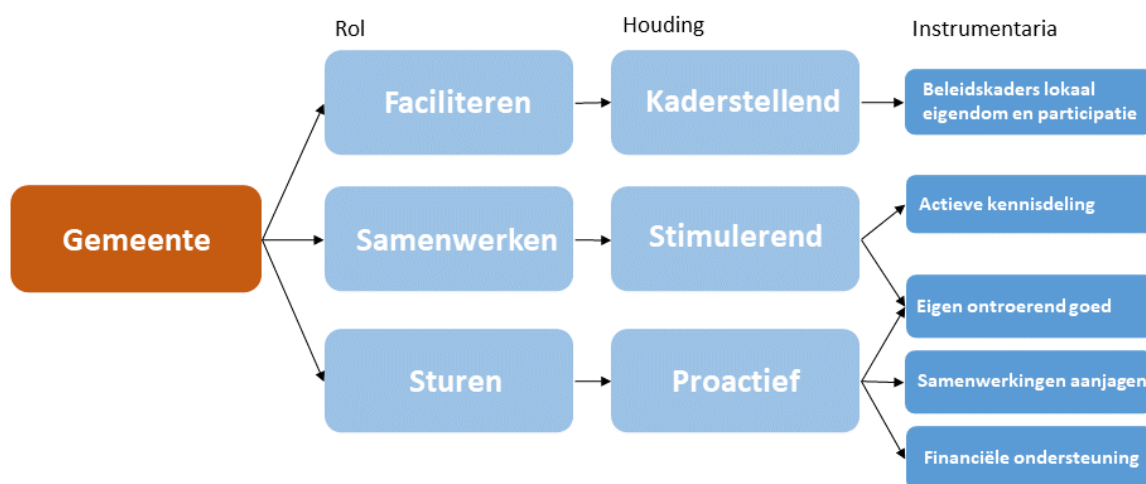

Rol(len) van de gemeente

Deze handreiking heeft tot doel om de lezer concrete handvatten te geven om binnen het RES-proces invulling te geven aan haar eigen rol bij het bereiken van 50% lokaal eigendom bij duurzame energieprojecten. Lokaal eigendom bij energieprojecten zorgt ervoor dat participatie plaatsvindt via relatief zelfsturende vormen, zoals coproductie of zelfbestuur. Dit terwijl de gemeente juist een sterke regierol heeft in het opstellen van beleid. Hoe kan de gemeente lokaal eigendom en bottom-up initiatieven een plek geven in haar energieplannen? Welke mogelijkheden zijn er om vanuit die regierol lokaal eigendom te stimuleren? En wanneer kan zij de regie juist beter loslaten?

Daarbij is het goed om op te merken dat iedere lezer een eigen vertrekpunt en context heeft die medebepalend is welke rol, houding en instrumentarium op welk moment het beste ingezet kan worden, afhankelijk van de beschikbare middelen, kennis, (politiek) draagvlak en de aanwezigheid van actieve bottom-up initiatieven in de gemeente. Ook de fase van een project kan ervoor zorgen dat het nodig is om als gemeente een meer faciliterende of juist meer sturende rol aan te nemen.

Om een overzicht te bieden op deze verschillende rollen is er tijdens de thematafel Lokaal Eigendom een figuur ontwikkeld dat de verschillende rollen en bijpassende instrumentaria schematisch weergeeft:

Als er bijvoorbeeld al een beleidskader is vastgesteld maar nog geen actieve energiecoöperatie betrokken bij het project, dan kan een gemeente een meer actieve rol aannemen door bijvoorbeeld kennis te verstrekken of het proces tot een totstandkoming van een coöperatie te begeleiden. Als er juist al veel burgerinitiatieven zijn, maar de kaders zijn nog niet helder, dan speel je als gemeente een veel meer faciliterende rol, bijvoorbeeld door de wensen rondom lokaal eigendom op te nemen in het beleid. De rollen zijn in het schema van elkaar gescheiden, maar in de praktijk zal het echter zo zijn dat een gemeente een combinatie van de verschillende rollen aanneemt bij het opstarten van verschillende projecten en in de verschillende fases van een project.

De **faciliterende gemeente** gebruikt vooral haar beleidsinstrumenten om kaders te stellen die de initiatiefnemers van nieuwe projecten duidelijkheid en houvast biedt bij het ontwikkelen van een project, door voorwaarden met betrekking tot lokaal eigendom vast te leggen in haar beleid.

- Een kaderstellende houding;
- Helpt betrokken partijen met het samenwerken vanuit een gedeeld startpunt;
- Wanneer er al veel betrokken initiatieven zijn in de gemeente is het vaak niet nodig om hier als gemeente stimulerende middelen voor in te zetten, maar is de gemeente meer een verbinder en begeleider van processen die de plannen en uitkomsten toetst aan de gestelde voorwaarden.

De **stimulerende gemeente** kiest ervoor om haar eigen ontroerend goed (grote daken, parkeerplaatsen etc.) beschikbaar te stellen aan initiatiefnemers die een project met lokaal eigendom willen ontwikkelen. De gemeente gaat vanuit deze rol slimme samenwerkingen aan om zo initiatieven voor lokaal eigendom te ondersteunen. Het vinden van beschikbare locaties kan lastig zijn, vanwege geschiktheid van daken, contact met grondeigenaren of businesscases niet op korte termijn rond te krijgen zijn. Een samenwerking van de gemeente kan een positief signaal afgeven naar andere eigenaren van ontroerend goed in de gemeente. Daarnaast kan een stimulerende gemeente inzetten op actieve kennisdeling. Dat kan door kennis die al in huis is beschikbaar te maken, of door (externe) experts in te zetten die kunnen helpen bij de organisatieontwikkeling van lokale initiatieven, hen te koppelen aan bestaande netwerken of gezamenlijk te kijken naar vergunningstrajecten.

- Een stimulerende houding;
- Ambities van gemeente kunnen zo actief worden uitgedragen en zichtbaar worden en kan daardoor ook de stap voor andere grondeigenaren verkleinen om aan de slag te gaan met lokaal eigendom;
- Een gemeente kan door haar grote netwerk de beschikbare kennis bij verschillende partijen delen en beschikbaar stellen.

Naast beleidsmatige en stimulerende activiteiten kan de gemeente ervoor kiezen zich nog pro-actiever in te zetten door lokaal eigendom (mede) te organiseren vanuit een **sturende rol**.

- Een proactieve houding;
- Kennis zelf opdoen en actief delen;
- Zelf ontwikkelen of i.s.m. een coöperatie ontwikkelen;
- Oprichting van een coöperatie aanjagen en faciliteren.

Bijlage 1 – Overzicht lokaal eigendom

Voor alle opties in dit overzicht geldt dat met het stellen van voorwaarden vooraf veel aangepast kan worden. Bovendien ontstaan bij grote projecten al snel coalities, wat kansen biedt om sterke punten van verschillende constructies te combineren.

Mate van betrokkenheid omwonenden bij het project	Mate waarin de opbrengsten ten gunste komen van de mensen die de niet-financiële lasten dragen.			Toelichting
	Laag		Hoog	
Weinig betrokkenheid	Externe projectontwikkelaar		Omgevingsfonds	Nauwelijks betrokkenheid van omwonenden
	Lokale projectontwikkelaar			
	Lokale projectontwikkelaar die het project oplevert aan een lokale coöperatie	Gemeente als opdrachtgever die het project oplevert aan een lokale coöperatie	Gemeente als ontwikkelaar en als eigenaar	Iedereen profiteert van opbrengsten via gemeente, maar weinig natuurlijke betrokkenheid
	Coöperatie met beperkt aantal leden en zonder sociaal-maatschappelijke clause in statuten			Het risico bestaat dat een coöperatie slechts een beperkt deel van de bevolking vertegenwoordigt
Veel betrokkenheid			Coöperatie met sociaal-maatschappelijke clause in statuten m.b.t. meenemen omwonenden en delen van opbrengsten.	Participatie van omwonenden vanaf planvorming tot en met (mede-)eigenaarschap

Menukaart

Lokaal eigendom in de praktijk

Borgen in beleid

Beleidskader lokaal eigendom
Maak lokaal eigendom een voorwaarde voor planologische medewerking en leg deze eis vast in een beleidskader. Stel ook voorwaarden voor het participatieplan.

Omgevingsvisie
Zorg voor een borging door lokaal eigendom als voorwaarde op te nemen in de gemeentelijke omgevingsvisie.

Anterieure overeenkomst
Leg afspraken met de ontwikkelaar over participatie en lokaal eigendom in een vroeg stadium al vast.

Maatschappelijke tender
Schrijf een maatschappelijke tender uit voor een zoekgebied en toets op minimaal 50% lokaal eigendom.

Eigen vastgoed

Stel het eigen vastgoed beschikbaar voor een project met lokaal eigendom, zoals grote daken of parkeerplaatsen.

Maak gebruik van het recht van opstal of erfpacht om de locatie beschikbaar te stellen, of verkoop deze aan een coöperatie of bewonerscollectief.

Stel de locatie beschikbaar met randvoorwaarden: aanbesteding vindt plaats met voorwaarden voor procesparticipatie en minimaal 50% lokaal eigendom.

Maak afspraken met een coöperatie over het gebruik van gemeentelijk vastgoed, bijvoorbeeld via een convenant en in het projectstadium via een overeenkomst.

Coöperatieve ontwikkelaar

Zet in op het actief stimuleren van coöperatief ontwikkelde projecten.

Faciliteer de oprichting van een coöperatie of bewonerscollectief, of ondersteun een bestaand initiatief, bijv. met subsidie.

Bied garantstelling, een lening, of een revolverend fonds aan voor initiatieven.

Ontwikkel samen met een energie coöperatie een project.

Ontwikkel zelf een project met lokaal eigendom.

Commerciële ontwikkelaar

Stuur op participatie en lokaal eigendom bij commercieel ontwikkelde projecten.

Stuur op participatie en lokaal eigendom door voorwaarden te borgen in beleid, zoals een beleidskader of de omgevingsvisie. Zie het document *Lokaal eigendom in de praktijk* voor meer aanbevelingen.

Koppel een commerciële ontwikkelaar aan een coöperatie of bewonerscollectief en stimuleer een samenwerking.

Deze menukaart is bedoeld als wegwijzer voor gemeenten die aan de slag willen met het borgen van minimaal 50% lokaal eigendom van grootschalige duurzame energieprojecten in hun gemeente. Welke stappen kan je als gemeente zetten om aan de slag te gaan met die doelstelling? Iedere gemeente heeft een ander startpunt en een eigen context. De mogelijkheden die je als ambtenaar hebt, zijn daar natuurlijk van afhankelijk. Deze menukaart is dus niet bedoeld als stappenplan dat iedereen moet doorlopen, maar als inspiratiebron voor de verschillende mogelijkheden en niveaus waar je mee aan de slag kunt gaan. Dit overzicht is niet uitputtend, maar richt zich op de hoofdlijnen waar iedere gemeente mee kan starten. Allereerst is het belangrijk dat de spelregels rond lokaal eigendom worden vastgelegd in een gemeentelijk beleidskader, of bijvoorbeeld de omgevingsvisie. Daarnaast kan de gemeente de mogelijkheden voor projecten op haar eigen vastgoed onderzoeken. Bij de aanwezigheid van een coöperatieve ontwikkelaar kan deze met de nodige ondersteuning een project met lokaal eigendom realiseren. Commerciële ontwikkelaars kunnen met de juiste kaders en voorwaarden worden gestimuleerd om lokaal eigendom mogelijk te maken binnen hun projecten.

Wil je hier praktisch mee aan de slag? De Participatiecoalitie Noord-Holland heeft meer informatie, goede voorbeelden en aanbevelingen verzameld in het document [Lokaal eigendom in de praktijk](#).

Bijlage 3 – over de Participatiecoalitie

De Participatiecoalitie Noord-Holland is voortgekomen uit de landelijke Participatiecoalitie, die in het kader van het Klimaatakkoord is opgericht. Deze nationale coalitie dient ter ondersteuning van het Nationaal Programma RES, bij het opstellen van de Regionale Energie Strategieën (RES). De Participatiecoalitie Noord-Holland bestaat primair uit een samenwerkingsverband tussen de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland en de samenwerkende energiecoöperaties in Noord-Holland (VEINH, de Vereniging Energiecoöperaties en -initiatieven Noord-Holland). Deze coalitie wordt lokaal en provinciaal versterkt door andere initiatieven van onderop.

De belangrijkste doelstellingen van de Participatiecoalitie zijn:

- ▶ Het stimuleren van participatie in alle fasen van het proces;
- ▶ Het stimuleren van minimaal 50% lokaal eigendom;
- ▶ Aandacht hooghouden voor landschap en natuur bij de inpassing.

Als Participatiecoalitie Noord-Holland zijn we gericht op een ambitieuze RES met veel participatie van de bevolking en het bedrijfsleven en maximalisatie van het lokaal eigendom. Hierbij streven we naar een zorgvuldige afweging tussen enerzijds zoveel mogelijk energieopwekking en anderzijds behoud van leefbaarheid, natuur en biodiversiteit.

U kunt [hier](#) meer lezen over de landelijke Participatiecoalitie, of op de websites van [VEINH](#) en [MNH](#) over de Noord-Hollandse coalitie.